

A TERVEZÉSI SZERZŐDÉS „HÁROM AZ EGYBEN” SZABÁLYOZÁSA, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL AZ ÚJ PTK. VONATKOZÓ RENDELKEZÉSEIRE

BARTA JUDIT*

A 2014. március 15. napjával hatályba lépett Polgári Törvénykönyv érdemben változtatott a tervezési vállalkozási szerződés mint altípus szabályanyagán. Néhány jogintézmény végkép eltűnt (korszerűségi felülvizsgálat), egyesek megváltoztak (tervező felelőssége), mások feloldódtak a szerződések általános szabályainak tengerében (felelősség korlátozása). Az új Ptk. tervezési szerződésre vonatkozó anyagát különböző közjogi jogszabályokba ágyazott magánjogi rendelkezések sora egészíti ki. Mindezek mellett, a tervezési szerződés, közvetett tárgyától függően, szerzői jogi alkotás felhasználására irányuló szerződés is lehet, ami a szerzői jogi törvény rendelkezéseinek alkalmazását is feltételezi egyben. A tervezési szerződés egyszerre három: Ptk., szerzői jog, közjog rendelkezései alá is tartozhat, ezért olyan, mint a „három az egyben instant kávé”, mely tulajdonsága a Ptk. egyik legkülönlegesebb szerződésévé teszi. Jelen tanulmány a tervezési szerződésre vonatkozó szövevényes szabályanyag rendszerezett bemutatását és magyarázatát tűzi célul, hangsúlyos figyelemmel az új magánjogi kódex rendelkezéseire.

Kulcsszavak: tervezési szerződés, felhasználási szerződés, szerzői jog, jogszavatosság, társtervező, szakági tervező, közreműködő, alvállalkozó, tervezési program, tervezői felelősség.

The new Civil Code of Hungary entering into force on the 15th of March, 2014 substantially changed the rules on design contracts as a contractual subtype. Some legal institutions have utterly disappeared (such as updated revision), some have changed (the responsibility of designers) while others have dissolved in the sea of the general rules of the contracts (limitations of liability). The legal rules of design contracts incorporated in the new Civil Code are complemented by a series of private legal rules embedded in public ones. In addition, design contracts, depending on their indirect subject, can be regarded as contracts aimed at using products of intellectual property, as such the application of the provisions of the Act on Intellectual Property Rights are also possible. Design contracts may be under the provisions of three separate legal sources: the Civil Code, the Act on Intellectual Property Rights and public law, making them similar to a 'three-in-one instant coffee' and the most peculiar contracts of the Civil Code at the same time. This study aims at presenting the intricate rules of design contracts in a systematic way, with an emphasized attention to the provisions of the new Civil Code.

Keywords: design contract, contract of usage, copyright, warranty, co-designer, engineering-commercial designer, stakeholder, subcontractor, planning schedule, design responsibility.

A tervezési szerződésre vonatkozó joganyag szembetűnően csökkent, a maga egy paragrafusával és összesen négy bekezdésével mintegy megfeleződött, ami nem csak az új magánjogi kódex absztrahálási törekvésének, hanem annak is köszönhető, hogy az utóbbi időben több magánjogi rendelkezés közjogi jogszabályokban kapott helyet.

---

* Dr. BARTA JUDIT
tanszékvezető egyetemi docens
Miskolci Egyetem ÁJK, Kereskedelmi Jogi Tanszék
3515 Miskolc-Egyetemváros
civbarta@uni-miskolc.hu

Az épített környezet alakításával összefüggésbe hozható tervezői munka alapvetően két nagy szakterületet ölel át, a településtervezési és az építészeti-műszaki tervezési szakterületet.

E szakterületeken végzett tervezési tevékenységre nem csak az új Ptk. szabályai vonatkoznak, hanem alkalmazni kell az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény (Étv.), az építőipari kivitelezési tevékenységről szóló 191/2009. (IX. 15.) Korm. rendelet (Épkiv.), és az építésüggyel összefüggő szakmagyakorlási tevékenységekről szóló 266/2013. (VII. 11.) Korm. rendelet joganyagát is.

1. A fogalom

6:251. § [A tervezési szerződés]

(1) *Tervezési szerződés alapján a vállalkozó tervezőmunka elvégzésére és a tervdokumentáció átadására, a megrendelő annak átvételére és díj fizetésére köteles.*

A tervezési szerződés fogalma változott a Ptk.-hoz képest, a szűkebb jelentéssel bíró *műszaki-gazdasági tervező munka* helyett a *vállalkozó tervezőmunka elvégzésére köteles*. Ez csak látszólag jelent bővítést, mert továbbra is csak azok a tervezési tevékenységek sorolhatók ezen altípusba, melyek alapján szükségképp tervdokumentáció születik, illetve a miniszteri indoklásból és a passzus (2)–(3) bekezdéséből kikövetkeztethetően még ez a kör is tovább szűkül azokra, melyek kivitelezéshez mint másik altípushoz kötődnek. Az egyéb tervezési tevékenységek: ruha, ékszerek lakás-kiegészítők tervezése, díszlettervezés, rendezvény megtervezése stb., amelyek eredményeként nem születik tervdokumentáció, vagy azokat nem követi kivitelezés, az általános szabályok alá tartozó vállalkozási tevékenységek. A fogalom kiegészült, a vállalkozó nem csak a tervező munka elvégzésére, hanem a tervdokumentáció átadására is köteles, azaz a létrehozott „mű” átadásának kötelezettsége kifejezetten kimondásra került. A Ptk.-ból e kötelezettség nem egyenesen következett, egyes rendelkezésekből az kikövetkeztethető volt, a 408. § szerint a vállalkozó műszaki-gazdasági tervező munka elvégzésére, a megrendelő pedig *annak átvételére köteles*, a 409. § (3) bekezdés szerint, megrendelő *a tervet* csak a szerződésben meghatározott célra és esetben használhatja fel, nyilvánosságra nem hozhatja.

Az Étv. 32. § (1) bekezdése határozza meg a kivitelezéshez kötődő építészeti-műszaki tervezési tevékenység fogalmát, mely az építmény, építményrész, építményegyüttes megépítéséhez, bővítéséhez, felújításához, átalakításához, helyreállításához, korszerűsítéséhez, lebontásához, elmozdításához, rendeltetésének megváltoztatásához szükséges építészeti-műszaki tervdokumentáció elkészítését jelenti.

2. Alakszerűség és kötelező tartalom

Az Étv. 16/A. § (2) bekezdése a *településtervezési szerződésre*, a 32/A. § pedig az *építészeti-műszaki tervezési szerződésre* vonatkozóan tartalmazza az új Ptk. rendelkezéseit meghaladó szabályokat, többek között azt, hogy a szerződést írásban kell megkötöni.

A Szakgyr. 17. § (1) bekezdése részletezi, hogy mit kell kötelezően tartalmazni a tervezési szerződésnek, úgymint a teljesítési határidőket, figyelemmel a szakaszos tervszolgáltatásra is; a tervezési díj összege mellett az elszámolás formáját, módját, a fizetés módját és határidejét; az esetleges szakmai biztosíték kikötését.

Ugyanezen rendelet 16. § (1) bekezdése mondja ki, hogy az országos településrendezési és építési követelményekről szóló 253/1997. (XII. 20.) Korm. rendelet (OTÉK) szerinti *tervezési program* véglegesített formája *a tervezési szerződés kötelező mellékletét képezi*.

A tervezési program olyan szöveges dokumentum, amely tartalmazza az építménnyel szemben előírt alapvető követelmények meghatározását, valamint *a tervezési szerződés szerinti építetűi elvárások mennyiségi és minőségi részletezését* [OTÉK 50. § (1) bekezdés].

A kormányrendelet alapján a tervezési programban *rögzíteni kell* minden olyan fontos tényt, amelyet a tervezés során figyelembe kell venni. A tervezési programban vizsgálni kell a megújuló energiaforrások használatának lehetőségét, és igény szerint rögzíteni kell a vagyonbiztonsági elvárások mértékét. A tervezési program tartalmazza a tervezési feladat részletes leírását, megnevezve az építési tevékenységet és további, a kormányrendelet által előírt kötelező tartalmi elemet. A tervezési program a szerződés szerves része, ez tartalmazza a tervezési tevékenység magját és kereteit is. *A tervezési programot a megrendelőnek kell meghatározni.*

Az Épkiv. 9. § (2) bekezdése a *kivitelezési dokumentáció* elkészítésére irányuló tervezési szerződés kötelező tartalmi elemeit sorolja fel.

3. A tervdokumentációval szembeni elvárások

6:251. §

(2) *A tervdokumentációnak műszakilag kivitelezhető, gazdaságos és célszerű megoldásokat kell tartalmaznia, és alkalmasnak kell lennie a megrendelő felismerhető, a felhasználás céljából következő igényeinek kielégítésére.*

A szabályozás a gyakorlatban előfordult vitás esetekből kiindulva részletezi a tervdokumentációval szembeni elvárásokat, a tervdokumentációnak műszakilag kivitelezhetőnek kell lennie, gazdaságos és célszerű megoldásokat kell tartalmaznia, és a felismerhető megrendelői igényekre is tekintettel kell lennie. Számtalanszor előfordul, hogy bár a tervező kivitelezésre alkalmas, a tervezési programban meghatározott épületet tervezett (a terv hibátlan volt), azonban az általa alkalmazott megoldások (pl.: német szabványnak megfelelő, repedésmentes, jóval drágább betonszerkezet tervezése mélygarázshoz) vagy a betervezett anyagok, figyelemmel azok helyettesíthetőségére, nem voltak gazdaságosak. Célszerűtlen és gazdaságtalan raktárépületbe, ahol a természetes megvilágítás nem preferált szempont, nagyfelületű, hőszigetelt ablakok tervezése; feleslegesen sok ajtó betervezése, rossz beosztás miatt, egy lakótérbe; drága, ún. fénycső betervezése olyan helyiségbe, amelynek a normál nyílászárókkal is biztosítható a természetes megvilágítása. Célszerűtlen, ha az iskola akadálymentesítése során tervező nem vette figyelembe a bejárat ajtó nyitásiirányát, így az ajtó a kialakított lefelé lejtő rámpa felé nyílik.

A tervdokumentáció akkor jó, ha megfelel a korszerű műszaki követelményeknek, és egyben kielégíti a gazdaságosság szempontját is, mind a létesítmény (építmény, berendezés stb.) létrehozásánál, mind annak üzemeltetési költségei tekintetében. A terv költségvetési részének megalapozott, valósághű számításokat kell tartalmaznia, és nem tévesztheti meg a megrendelőt a kivitelezés reális költségvonzatát illetően. Hibás a terv, ha a tervdokumentáció szerinti kivitelezési költség összege lényegesen meghaladja a szerződésben

közvetlenül vagy közvetve meghatározott, a megrendelőnek erre a célra rendelkezésre álló összeget.¹

A műszaki kivitelezhetőség is lényeges elvárás, természetesen ez nem azt jelenti, hogyha a kiválasztott kivitelező hozzáértés vagy megfelelő technológia hiányában nem tudja az adott tervet kivitelezni, akkor is a tervező felelős. E speciális szabályozás hátulütője tehát, hogy az adott esetben ellenérdekelt kivitelezőnek „labdát ad”: saját hiányosságait a tervezőre próbálja áthárítani, pl.: a tervező kielégítő ismerettel bír egy sajátos technológiáról, amelyet néhány európai kivitelező is ismer, de a magyar nem, vagy csak az európai kivitelező magyar leányvállalata. A dokumentáció technológiailag megvalósítható tehát, de nem minden kivitelező által. Előfordulhat, hogy a kőműves nem tud már kisméretű téglából, pl. kéményt kifalazni.

A műszaki kivitelezhetőség követelményét írja elő lényegében az Épkiv. 9. § (7) bekezdése is, mikor kimondja, hogy a tervező felelős az általa készített kivitelezési dokumentáció technológiai megvalósíthatóságáért.

Műszakilag nem kivitelezhető a tervdokumentáció pl.: amikor a tervező a családi házát úgy tervezte meg, hogy nem vette figyelembe a terepadottságok megváltozását, a terv valóban nem a meglévő adottságokhoz készült.

A megrendelő felismerhető, a felhasználás céljából következő igényeinek kielégítésére való alkalmasság is egy új követelmény, mely a fentiekhez hasonló okból került a szabályozásba. Pl.: idős, nehezen mozgó házaspárnak szabványos, de magas és keskeny lépcső, továbbá külső tervezése, holott felismerhető igényük az akadálymentes lakókörnyezet; idősök otthonának megtervezése úgy, hogy a betervezett lift ugyan szabványos, azonban annak szűk nyílása miatt kerek székekkel abba nem lehet beszállni, pedig tudható volt, hogy mozgáskorlátozott idősök is lakni fognak az otthonban. Családi ház pincésztjén kialakítandó klubszoba belmagasságának 1,9 méterre való tervezése, miközben a családban élők között van olyan személy, aki ettől magasabb. Önkormányzat központi épületének megtervezése a számítástechnikai háttérhez szükséges falban vezetett kábelrendszer kiépítése nélkül.

4. A terv hibája miatt érvényesíthető jogok

6:251. §

(3) A terv hibája miatt mindaddig érvényesíthetőek a szerződésszegésből fakadó jogok, amíg a terv alapján kivitelezett szolgáltatás tervhibával összefüggő hibás teljesítése miatt jogok gyakorolhatók.

A tervszolgáltatással szembeni sokirányú, magasabb szintű elvárások törvényi rögzítése azért is fontos, mert világossá teszi, hogy ezek bármelyikének megsértése a tervezési szerződés megszegését, hibás teljesítést eredményezheti, és a megrendelő a szerződésszegés általános szabályaiból eredő jogait gyakorolhatja. A tervezési szerződés hibás teljesítése egyrésztől eredményezheti azt, hogy a tervdokumentáció alapján nem adják ki az építési engedélyt, másrésztől azt, hogy a hibás terv alapján kivitelezett építmény is hibás lesz, közvetlen érdeksérelmet okozva megrendelőnek. A tervhiba miatti érdeksérelmet az elkészült létesítmény hibájában manifesztálódik (tapadó kár). Ez indokolta azt a változtatást, mely

¹ Jogszerű megrendelőnek a tervezési szerződéstől való elállása, ha a teljesítésül felajánlott tervdokumentáció szerinti kivitelezés költségének összege lényegesen meghaladja a szerződésben közvetlenül vagy közvetve meghatározott és a tervezéyztetés során is megjelölt összeget. BH 1985. 32.

szerint a tervezővel szemben a terv hibás teljesítése miatt mindaddig gyakorolhatók a szerződésszegésből eredő jogok, ameddig a terv alapján kivitelezett szolgáltatás tervhibával összefüggő hibás teljesítése miatt a kivitelezővel szemben érvényesíthetők a hibás teljesítésből eredő jogosultságok.

A Ptk.-hoz képest ez azt jelenti, hogy a tervezővel szemben érvényesíthető szavatossági igények elévülésének kezdő időpontja a teljesítés, vagyis a tervdokumentáció átadása, azonban nem a teljesítés időpontjától indul az igényérvényesítés elévülése, hanem a kivitelező teljesítésétől.

Ez lényegesen meghosszabbítja a tervezővel szemben történő igényérvényesítés intervallumát, különös tekintettel arra is, hogy a hibás teljesítéshez fűződő jogok érvényesítésére nyitva álló elévülési határidőt az új Ptk. ingatlan esetén *öt évre emelte fel* (a Ptk.-ban ez 3 év), és a *szavatossági jogok érvényesítésére nyitva álló határidő elévülési jellegű lett*, nincs már jogvesztő határidő.

Az új Ptk. szerint a tervezési hiba miatt felmerülő szavatossági jogok a terv átadásától (teljesítéstől) gyakorolhatók (kijavítás, díjleszállítás, elállás), de ezek nem évülnek el öt éven belül a terv átadásától számítva, mert a tervező kellékszavatossági felelőssége nem a saját teljesítéséhez igazodik, hanem a szavatossági jogok érvényesíthetők mindaddig, míg a kivitelezővel szemben hibás teljesítés címen fel lehet lépni. Így az érvényesíthetőség minimum az épület átadásától számított öt év, továbbá, ha a jogosult menthető okból nem tudja igényét érvényesíteni (pl.: rejtett hiba), bármennyi.

A Ptk. alapján a szavatossági jogok az épület átadásától számított, legfeljebb 3 éves jogvesztő határidőn belül érvényesíthetők – amennyiben a terv átadásától számított 3 éven belül megkezdődött a kivitelezés –, egyedül a felróható hibás teljesítéssel okozott, fel nem ismerhető károkért való felelősség érvényesítési ideje húzódhat el. Amennyiben a kivitelezés a terv átadásától számított 3 éven túl kezdődik el, ez a megrendelő oldalán azt jelenti, hogy a tervezővel szemben érvényesíthető szavatossági jogai gyakorlatilag elévültek. Ebben az esetben ugyanis a terv átadásától, azaz teljesítéstől kezdődik az elévülés, ami tartós használatra rendelt dolgok esetében három év. Ennek elkerülésére biztosítja a Ptk. a korszerűségi felülvizsgálat jogintézményét, mely nem kötelező. Ha a tervező a tervet felülvizsgálja, és nyilatkozik a terv kivitelezésre való alkalmasságáról vagy megváltoztatásának szükségességéről, illetve a tervet áttervezi, és ezt követően három éven belül a kivitelezés megkezdődik, a terv hibája miatt érvényesíthető szavatossági jogok elévülési idejének kezdetét újból a kivitelezett szolgáltatás teljesítésének időpontjától kell számítani.

Az új Ptk. szerint nincs jelentősége annak, hogy a kivitelezés a terv átadásához képest mikor kezdődött meg és mikor fejeződött be, továbbá eltűnt a szabályozásból a szavatossági jogok érvényesítése szempontjából relevanciával bíró korszerűségi felülvizsgálat jogintézménye is.

5. A tervdokumentáció mint a tervezési szerződés közvetett tárgya

A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szt.) 1. § (2) bekezdés k) pont szerint az építészeti alkotás (épületegyüttes, városépítészeti együttes) és annak terve, továbbá l) pont alapján a műszaki létesítmény terve szerzői alkotásnak minősül, amennyiben annak egyéni, eredeti jellege van.

A védelem nem csak a tervre, hanem magára az épületre, épületegyüttesre is kiterjed. Az Sztv. ugyanakkor nem határozza meg az építészeti alkotás tervének fogalmát, azt, hogy a közjogi elnevezést nyert tervfajta közül melyik részesülhet védelemben, és azt sem,

hogy a tervezési folyamatnak melyik az az első részeredménye, amely megalapozhatja a szerzői jogi oltalmat.

A védelem nem függ a terv elnevezéstől, attól, hogy az adott tervfajta közjogilag nevesített, vagy sem (engedélyezési terv, kiviteli terv, tenderterv, tervtanácsai terv stb.). Az építészeti műszaki tervezés folyamata vagy akár az épület „élete” során született különböző tervfázisok (ötletterv, tanulmányterv, látványterv, vázlat, engedélyezési terv, kiviteli terv, tenderterv, rekonstrukciós terv stb.) esetében sem automatizmus, hogy ezek szerzői jogi védelmet élveznek.

A védelem a terv tartalmától függ, attól, hogy a szerzői jogi törvény két kritériumának megfelel-e, a terv rendelkezik-e egyéni, eredeti jelleggel és eléri-e az alkotás szintjét.

A védelemnek az alkotás egyéni, eredeti jellegén kívül más feltétele nincs. A védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől, vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítélétől.²

Néhány konkrét ügyből hozott példával illusztráljuk, hogy mely tervek, tervfázisok miatt, milyen viszonylatban és hogyan kaptak szerzői jogi védelmet:

6. Jogszavatosság

6:251. §

(4) A tervező jogszavatossággal tartozik azért, hogy harmadik személynek nincs olyan joga, amely a terv felhasználását akadályozza vagy korlátozza.

A tervezési szerződés különleges vállalkozási szerződés, mert az annak alapján elkészült „mű”, a tervdokumentáció minősülhet szerzői alkotásnak. Az Szj. előírja, hogy a szerzői alkotást más csak a szerző engedélyével használhatja fel a meghatározott módokon és terjedelemben, mely engedély felhasználási szerződéssel adható.³ Ebből a speciális helyzetből következik aztán a jogszavatosság megjelenése.

A tervező jogszavatossággal tartozik azért, hogy *harmadik személynek nincs olyan joga*, amely a terv felhasználását akadályozza vagy korlátozza. Ez alatt a tervező azt szavatolja, hogy az általa átadott építészeti-műszaki tervek felhasználását 3. személy joga nem akadályozza vagy korlátozza. E 3. személy lehet egy másik tervező, akinek szerzői jogait sérti a terv elkészítése, mert tervét engedély nélkül, szolgai módon másolták (plagizálás), dolgozták át, változtatták meg, vagy használták fel más módon.

A 3. személy lehet olyan is, aki kizárólagos felhasználási jogot szerzett szerződéssel, vagy a munkáltató, aki a szerző vagyoni jogainak jogutódja. Ezen személyek jogai kizárhat-

² Védelemben részesül minden olyan mű, amelynek formáján az alkotó szellemi tevékenységéből fakadó eredetiség jegyei felismerhetők, függetlenül attól, hogy az alkotás milyen esztétikai értékelést vált ki. *BH 1980/332.*

Az EBH 2000/382. sz. határozat szerint „az egyéni, eredeti jellegű, önálló és kreatív gondolatosságot tükröző építészeti terv az az alkotás, amelynek tervezőjét szerzői jog illeti meg”.

³ Az építmény, építményrész, építményegyüttes építési engedélyköteles kivitelezése alapvetően engedélyezési terv alapján történik, jogszabályban meghatározott esetekben, külön kiviteli terv készítésére is szükség van. Amennyiben a két tervfázis készítője eltérő tervező, az engedélyezési tervet a kiviteli terv készítője csak felhasználási engedély birtokában használhatja fel. Ugyanígy, meglévő épület át-
dolgozása is csak az eredeti tervező felhasználási engedélye alapján jogszerű.

ják azt, hogy a tervező az építészeti műszaki tervet másnak is (megrendelő) átadja felhasználásra.

Az engedély nélkül más tervét felhasználó vagy más felhasználási jogait sértő tervező szerzői jogsértést is elkövet és vállalkozási szerződésszegést is, amiért jogszavatossággal tartozik.

A gyakorlatban ebből a szempontból legtöbbször az okoz problémát, amikor meglévő épülethez kell „hozzányúlni.”

A magánjogi kódex alapján tervező kötelezettsége a „jogtisztaság” biztosítása, azaz neki kell gondoskodnia arról, hogy a felhasználáshoz az eredeti szerzői jogosult hozzájáruljon, szerzői jogi szempontból azonban mind a megrendelő, mind a tervező felhasználó, tehát mindkettő kötelessége a jogszerű felhasználás biztosítása.

Előfordulhat, hogy meglévő épület átdolgozása vagy kisebb mértékű beavatkozások esetén megrendelő arról tájékoztatja a tervezőt, hogy a felhasználáshoz szükséges felhasználási módra vonatkozó és 3. személynek továbbadható joga van, így nyugodtan tervezhet. Ezt csak a megrendelő és az eredeti szerzői jogosult közötti felhasználási szerződéssel lehet egyértelműen bizonyítani, melyet kötelező írásba foglalni. Kétség esetén a tervezőnek meg kell győződnie a felhasználás jogszerűségéről, azaz meg kell keresnie és nyilatkoztatnia az eredeti szerzői jogosultat, aki megrendelőnek is felhasználási jogot biztosított, mert egyrészt jogszavatossággal tartozik megrendelő felé, másrészt, jogosulatlan felhasználás esetén, szerzői jogsértést fog elkövetni.

Megrendelővel szemben, kétség esetén, érdemes a jogszavatosságot korlátozni vagy ki-zárni.

Jogszerűtlen felhasználáskor a szerzői vagyoni jogokat mind a megrendelő, mind a tervező megsérti, a felhasználás díjának megfizetésére egyetemlegesen kötelesek. Tervező esetében a szerzői jogok bármilyen megsértése etikai-fegyelmi vétségnek is számít.

Ugyanakkor, tekintve a vállalkozási jogviszonyt, a felhasználás megrendelő érdekében történik, a munkát ő rendeli meg, így végső soron a felhasználás díját is neki kell viselnie. Tervező, ha azt ő fizette meg, a vállalkozási díjban vagy külön, jogosult azt megrendelőre továbbhárítani.

A közbeszerzési eljárásokat követően gyakran generált vitát, hogy a kiíró meglévő épületet érintő tervezésre úgy kért árajánlatot, hogy a szerzői jogok nem voltak rendezve, és utóbb, a fenti szabályok alapján, a nyertes tervezőnek kellett a felhasználásért a szerzői jogdíjat megfizetnie. Az építési beruházások közbeszerzésének részletes szabályairól szóló 306/2011. (XII. 23.) Korm. rendelet emiatt külön rendelkezik arról az 5. § (4) bekezdésében, hogy az ajánlatkérőnek az általa rendelkezésre bocsátott tervekkel kapcsolatban a tervezővel kötött szerződés feltételeiben biztosítania kell, hogy annak alapján a nyertes ajánlattevő jogdíj fizetése nélkül jogosult legyen a terveknek az általa elvégzendő tervezési feladathoz szükséges továbbtervezésére, átdolgozására.

7. Felelősség korlátozása

A gyors műszaki, tudományos, technológiai fejlődés következtében számtalan olyan új anyag (pl.: üvegbeton, szalmatégla, nem éghető bevonatok, szigetelők, tetőfedő anyagok, fűtési rendszerek stb.) vagy megoldás létezik, vagy éppen ezeket és a meglévőket más összefüggésben alkalmazva, olyan új eredmények születnek, amelyek a hazai viszonylatban nem ismertek, vagy nem alkalmazták őket, így azok lehetséges viselkedése hosszú távon nem prognosztizálható. A tervezők részéről természetes igényként jelentkezhet ezért, hogy ezek vonatkozásában a felelősségüket korlátozzák. A Ptk. a 314. § (2) bekezdésére tekintet-

tel a 409. § (2) bekezdés egyedileg biztosította a felelősség korlátozásának lehetőségét, az új Ptk. ezt a szabályt mellőzi, mert azt immáron a kötelmi általánosba ágyazott rendelkezés feltétel nélkül lehetővé teszi.

8. A felhasználási szerződés és vállalkozási, illetve tervezési szerződés

A szellemi alkotásokat az alkotók „megrendelésre” is létrehozhatják, mely tipikusan a vállalkozási szerződés keretei között megy végbe. Az ilyen vállalkozási szerződés közvetett tárgya valamely jövőben elkészítendő szellemi alkotás (iparjogvédelmi vagy szerzői alkotás).

A szellemi alkotás, a mű megalkotásának folyamata tehát alapvetően vállalkozási szerződés keretei között megy végbe, ugyanakkor a megrendelésnek nem csak az a célja, hogy az alkotás megszülessen, hanem az is, hogy a megrendelő felhasználhassa azt.

A vállalkozási szerződés és a felhasználási szerződés azon a ponton kapcsolódik, mikor a megrendelő részére átadott mű felhasználásra kerül megrendelő részéről.

A vállalkozási szerződés eredményeként létrehozott és teljesítésként átadott szellemi alkotásokat ugyanis a megrendelő nem használhatja fel szabadon mint a vállalkozási szerződések alapján átadott műveket, itt a „felhasználás szabadságának” korlátot szabnak a szellemi alkotások védelmére vonatkozó külön jogszabályok. Ennek oka, hogy a szellemi alkotás nem egyszerű „mű”, annak a vállalkozási szerződés eredményeként általában létrehozott művekhez képest többletértéke van, ahhoz speciális felhasználási jogok, mint vagyoni értékű jogok kapcsolódnak, de a többletérték megjelenhet művészeti értéként is.

A szellemi alkotásokat, az őket védő külön jogszabályok értelmében, fő szabály szerint, felhasználási szerződés útján lehet hasznosítani, felhasználásukra engedélyt adni, meghatározva a felhasználás esetköreit, módját, terjedelmét stb.

*A jövőben megalkotandó szellemi alkotások létrehozására irányuló vállalkozási szerződés épp ezért szükségképpen felhasználási szerződés is, azaz vegyes típusú szerződés.*⁴

Előfordul olyan helyzet is, hogy a felhasználási szerződés és a vállalkozási szerződés konkurál egymással. Az Szj. rendelkezik egy olyan felhasználási szerződésről, melynek tárgya nem meglévő szerzői alkotás felhasználása, hanem jövőben megalkotandó mű felhasználása.⁵ E szerződéstípus esetében a hibás teljesítés jogkövetkezményei másként alakulnak, mint vállalkozási szerződésnél, épp ezért az ilyen irányú jogvitákban visszatérő kérdés, hogy a felek vállalkozási szerződést vagy jövőben megalkotandó műre vonatkozó felhasználási szerződést kötöttek.

ÍH 2005/4/159. szám alatt közzétett jogesetben az eljáró bíróság döntése szerint, a szoftverre kötött megállapodás nem vállalkozási, hanem felhasználási szerződés, mivel az a szerzői jog hatálya alá esik. A szerzői jogi kommentár ehhez annyit fűz hozzá, hogy ha egy szerződés jövőben megalkotandó szerzői jogi alkotás létrehozására irányul, az tekintettel speciális tárgyára, még ha a felek így minősítik is, sem lehet vállalkozási szerződés.⁶

⁴ A vállalkozási szerződés tárgya lehet szellemi alkotás előállítása is. A szellemi alkotás jogvédelmet nem érintő kérdésében – így a mű előállítása, ellenértéke vagy hibás teljesítése körében – a vállalkozási szerződés szabályait kell alkalmazni, ha pedig a szellemi alkotás kielégíti a külön törvényben foglalt kritériumokat, az ezzel kapcsolatos jogvitában a jogvédelemre a külön törvény az irányadó. BDT 2011/2577.

⁵ Szj. 49. § (1)–(4) bekezdések

⁶ Szerk.: GYERTYÁNFY Péter: *A szerzői jogi törvény magyarázata*, Budapest, Complex Kiadó Kft., 2006, 236.

A BH 1992, 96. szám alatt közzétett jogesetben a bíróság egy grafikusművész által emblema-, levélpapír-, boríték- és névjegykártya-tervek, illetve azok mintadarabjai elkészítésére irányuló szerződést is felhasználási és nem vállalkozási szerződésnek minősített.

A fentiekben leírtaktól függetlenül, a jövőben megalkotandó és szerzői alkotásnak minősülő, *építészeti-műszaki tervek létrehozása tervezési vállalkozási szerződés alapján történik, mert az új Ptk. kifejezetten tartalmaz erre egy altípust, ugyanakkor e szerződésben a szerzői mű Szj.-nek megfelelő felhasználásról is rendelkezni szükséges.*

Az építészeti-műszaki tervezési szerződésben, a felhasználás érdekében az alábbiakra érdemes kitérni:

- *a felhasználó személyének a meghatározása*, illetve annak rögzítése, hogy a felhasználó jogosult-e harmadik személynek jogait átengedni (pl.: családi ház engedélyezési tervének megrendelője jogosult a telek/ingatlan eladása esetén a szerződésből eredő felhasználási jogait az ingatlan megszerzőjének átengedni; engedélyezési terv megrendelője jogosult a tervet tenderterv készítésre, kiviteli terv készítésre felhasználni, illetve e jogát másnak átengedni, stb.)
- *milyen felhasználási módokra terjed ki az engedély:*
  - többszörözés pl.: kivitelezés, tenderterv készítés, kiviteli tervkészítés, utánépítés, makett készítése;
  - felmérési tervként való felhasználás;
  - átdolgozás (ezt kifejezetten ki kell kötni, azt utóbb nem lehet a szerződésbe beleértelmezni);
  - hatósági eljárásban való felhasználás;
  - kiállítás;
  - reklámozás, lapban való megjelentetés;
  - a mű jellegzetes alakjának felhasználása (pólón, emléktárgyakon, reklámban stb.);
  - a műpéldányoknak a megengedett felhasználási módokhoz szükséges digitális vagy nyomdai úton történő másolása stb.

Ha a szerződés nem jelöli meg a felhasználási módokat, az engedély a szerződés céljának megvalósításához elengedhetetlenül szükséges felhasználási módra és mértékre korlátozódik.

- *a felhasználási jog területi hatálya*, ez nyilvánvalóan a tervezés helyszínéneként meghatározott ingatlanhoz kapcsolódik, de például a gyártó megrendelésére készült könnyűszerkezetes házak tervei esetén lényeges annak rögzítése, hogy azok országon belül vagy országhatáron kívül is felhasználhatók, utánépítésnél, helyhez esetleg kevésbé kötött belsőépítészeti terveknél is (szállodaláncok, üzletláncok, franchise üzletek belső terve) lehet a felhasználás helyének jelentősége. A területi hatály szerződéses meghatározása, vagy egyéb jogszabályi (értsd itt közjogi) meghatározás hiányában, az engedély a Magyar Köztársaság területére terjed ki.⁷
- *a felhasználási jog időbeli hatályának meghatározása* általában nem szükséges, de egyes esetekben indokolt lehet, pl.: az engedélyezési tervek készítésénél, az új Ptk. hatálybalépésétől, mert az az ún. korszerűségi felülvizsgálat intézményét már nem tartalmazza. A hatályos Ptk. alapján ezt akkor lehet kérni a tervezőtől, ha a terv átadásától számítva három év eltelt anélkül, hogy a kivitelezés megkezdődött volna, e felülvizsgálat hiányában a tervezővel szembeni objektív szavatossági igények érvé-

⁷ Szj. 43. § (1) bekezdés.

nyesíthetősége megszűnik. Az új Ptk. szerint már nincs ilyen jelentősége a kivitelezés kezdő időpontjának, így akár a több év eltelte miatt korszerűtlenné vált tervek is engedélyeztetethetők, kivitelezhetők, szélesebb kaput tárva ezzel a tervezői felelősség elé.

Az időbeli hatály meghatározásának hiányában a felhasználás tartama a szerződés tárgyát képező műhöz hasonló művek felhasználására kötött szerződések szokásos időtartamához igazodik. Ez a bírói gyakorlat szerint a teljes védelmi időt jelenti.

- *kizárólagos jogról való rendelkezés*, mely azt jelenti, hogy csak a jogszerző használhatja fel a művet, a szerző másnak nem adhat felhasználást, azaz nem adhatja át az építészeti-műszaki tervet felhasználásra, és maga is csak akkor marad az átadott felhasználási módokra jogosult (pl.: reklámozás, amire a felhasználó is jogosult), ha ezt a szerződésben kikötötték. E jogról való rendelkezés tehát a megrendelő érdekeit szolgálja, neki kell ragaszkodni e kikötéshez. Általában az építészeti-műszaki tervek annyira egyediek, egy helyszínre alkalmazhatók, hogy kizárólagos kikötés hiányában is csak a megrendelő tudja azokat felhasználni. Előfordult olyan, hogy egy pályázat több indulója, erről nem tudva, ugyanazon tervezővel tervezette a pályázati dokumentáció részét képező építészeti-műszaki terveket, és az mindegyikük számára ugyanazt a tervet adta át. A kizárólagos jog kikötése itt indokolt lett volna.
- *a felhasználásért járó díj*, külön kikötés hiányában, úgy tekintendő, hogy az benne foglaltatik a tervezési vállalkozási díjban. Az építészeti-műszaki tervezési szerződés alapján fizetendő díj meg is osztható: vállalkozási díjra (munkadíj), továbbá szerzői felhasználási díjra.

A gyakorlatban előfordul, hogy a felek nem rendelkeznek az építészeti-tervezési szerződésben a felhasználás jogáról és az érte fizetendő díjról. Az irányadó és egységes bírói ítélezési gyakorlat szerint a tervezési szerződés ekkor is részben felhasználási szerződés, mely alapján megengedett a felhasználás, a vállalkozási díj pedig egyben a felhasználás díja is.⁸

A felhasználási módra, a felhasználás terjedelmére ilyen esetben az Szj. már említett, kiegészítő rendelkezései az irányadók:

- a felhasználás területi hatálya a Magyar Köztársaság területe,
- a felhasználási jog a védelmi idő végéig tart,
- a felhasználás módja a szerződés céljának megvalósításához elengedhetetlenül szükséges felhasználási mód (pl.: engedélyezési terv szerződés célja szerinti felhasználása az építésügyi hatósági engedélyeztetés, a közvetlen kivitelezés és a műpéldány ezekhez szükséges másolása. A kiviteli terv készíttetése mással nem, mert ehhez e jogot át kellene engedni 3. személy tervezőnek. Felhasználó felhasználási jogait csak a szerzőtől eredő kifejezett engedély esetén engedheti át másnak),
- a felhasználás díja a vállalkozási díj része,
- a felhasználás nem terjed ki az átdolgozásra,

⁸ A Szegedi Ítéltábla Pf.20.119/2005. számú határozata: „Amennyiben a szerződés jövőben megalkotásra kerülő szerzői mű elkészítésére irányul, vélelem szól amellől, hogy az átadott szerzői művet a megrendelő felhasználhatja, a megállapodás, így egyúttal felhasználási szerződés. Vélelem szól ezért amellől is, hogy a szerződésben kikötött díj a felhasználás ellenértékét (a szerzői jogdíjat) is magában foglalja. Ennek ellenkezőjét a szerzőnek kell bizonyítania.” Hasonló a Bírósági Döntések Tára 2006. 11. számban található 173. számú jogeset, BDT 2006, 1468., BDT 2008, 1862. jogeset.

- a felhasználás nem kizárólagos,
- a felhasználási jog harmadik személynek nem átadható.

A joggyakorlatban kérdésként szokott felmerülni az is, hogy a felek jogviszonyára, ebből fakadó jogvitáira mikor melyik törvény, a Ptk. vagy az Szj. az irányadó? A bíróságok ítélezési gyakorlata eltérő, különösen a hibás teljesítés jogkövetkezményének megítélésében, van ítélet, mely a Ptk.-t, és van ítélet, mely az Szj. hibás teljesítésre vonatkozó konkrét szabályait rendeli alkalmazni.⁹

Összegzéseként elmondható, hogy a tervezési szerződésre vonatkozó új Ptk. által rögzített szabályok a terjedelemcsökkenés mellett is komoly fordulatot hoztak az építészeti-műszaki tervezők felelősségét érintően, különösen a tervekkel szemben megfogalmazott elvárás, illetve a hibás teljesítés körében. A határozottabb és magasabb szintű kritériumok, az igényérvényesítési határidők kitolódása indokolná a korszerűségi felülvizsgálat intézményének jogszabályi szinten történő fenntartását (legalább kiviteli terv szintjén).¹⁰ A kivitelezés megkezdésének akár több évig is tartó, elhúzódása miatt a terv számos szempontból korszerűtlenné, elavulttá válhat, amin korszerűségi felülvizsgálat képes volt segíteni, és erre a Ptk. igényérvényesítési feltételrendszere – külön kötelezés nélkül – ösztönözte megrendelőt. Bár a tervezők ennek szerződési kikötésétől nincsenek a továbbiakban sem elzárva, azonban a törvényi háttér hiánya egyrésztől degradálja az intézmény jelentőségét, másrésztől a közjogi szabályok által előírt számos kötelező elem mellett elsikkadhat az.

Mindezeket túl, még a „jó szándékú” közjogi szabályozás mellett is indokolt lett volna, illetve indokolt lenne a magánjogi szabályozást erősíteni.

⁹ A szerzői alkotás mint eredmény előállításával és ennek érdekében a tevékenység kifejtésével kapcsolatban a felek jogaira és kötelezettségeire a vállalkozási szerződés szabályai irányadók. Ezzel nincs ellentétben az, hogy a mű előállítóját a külön törvényekbe foglalt szerzői jogi jogvédelem illeti meg, és irányadók a felhasználási szerződések külön szabályai is. A szerzői alkotás jogvédelmére a külön törvények akkor is irányadók, ha elkészítése vállalkozási szerződés alapján történt. Ugyanakkor a szerzői alkotás jogvédelmet nem érintő kérdéseiben, így a mű előállítása vagy *hibás teljesítése körében a vállalkozási szerződés szabályait kell alkalmazni* (például utasítási jog, figyelmeztetési kötelezettség, hibás teljesítés jogkövetkezményei; *BH 1994/8/407. számú jogeset, Legfelsőbb Bíróság Pfv.21.215/2005/7. számú határozat*).

Jövőben megalkotandó szerzői műre kötött felhasználási szerződés hibás teljesítése esetén a szerzői jogi törvény rendelkezései az irányadók, *BH1992. 524.*

¹⁰ Hasonlóan gondolkodik erről PETKÓ Mihály: A tervezési szerződés a szerzői jogi törvény és az új Ptk. tervezet tükrében c. munkájában, in: *Gazdaság és Jog* 2012/12, 19.

